

Zokirov Akmal Najmiddin o'g'li

Osiyo xalqaro Universitet 1-kurs Pedagogika-psixologiya yo'nalishi magistranti

Avezov Olmos Ravshanovich

Ilmiy rahbar

Annotatsiya: Ushbu maqola har bir fanning o'ziga xos tarixiga ega va unda o'qitiladigan har bir nazariy qarashning tarixini o'rganish kerak, bu noyobdir. Ilm-fan tarixini bilish endi oldinga qo'yilgan maqsadni to'liq hal qilishga imkon beradi va katta ahamiyatga ega bo'ladi. Faylasuf Aristotel "Eksperimental va nazariy psixologiyani talqin qilish uchun biz hozirgi zamon muammolarini ko'rib, tarix bilan muloqotga kirishadigan bunday taqqoslashni amalga oshirish kerak." Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, innovatsiyalar psixologiyaning yangi qirralarini ochib beradi. Psixik xususiyatlar va jarayonlar haqidagi barcha ilmiy qarashlarni o'rganishda empirik ma'lumotlarni shartli ravishda yo'nalishlarga bo'lish kerak.

Kalit so'zlar: empirik, ma'naviy va ilmiy ahamiyati, faylasuflar, olimlar va shaxslar, psixologiya tarixi.

Hozirgi zamon psixologiyasi yaxlit fanning o'zidan emas, balki mustaqil fan bo'lishga da'vogarlik qiluvchi ilmiy fanlar majmuasidan iborat. Bu majmuadan psixologiyaning ta'lim bilan bog'liq bo'lgan asosiy va amaliy, umumiy va maxsus sohalari o'rin olgan. psixologiya fanining asosiy sohalari odamlarning aniq bir faoliyat bilan shug'ullanishidan qat'iy nazar, odamlarning hulq-atvor psixologiyasini bilish va tushuntirib berishda umumiy ahamiyatga ega. fanning bu sohalari odam hulq-atvori va psixologiyasi bilan qiziquvchilarga birday zarur bo'lgan bilimlarni berishlari kerak. ba'zida umumiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, ular «umumiy psixologiya» atamasi bilan umumlashtiriladi. umumiy psixologiya sohasidagi tadqiqotlar natijalari psixologiya fanining barcha soha va bo'limlarining rivojlanishi uchun asos bo'lib hisoblanadi. (2.1 rasm). Psixikani o'rganish qator boshlang'ich boshqaruv nizomlariga asoslangan tamoyillarga tayanadi, bu tamoyillar tadqiq etilayotgan ob'ektni mazmunli bayon etish, tajriba ma'lumotlariga ega bo'lish muolajalarini rejalashtirish, ularni umumlashtirib, izohlash, shuningdek, ilmiy farazlarni ilgari surib, ularni tekshirish imkonini beradi.

Psixologiya tarixi shaxsning o'ziga xos ruhiy xususiyatlari, g'oyalari, dunyoqarashi, rivojlanishi va takomillashtirish qonunlarining ruhiy mexanizmlarini o'rganadi. Ma'naviy va ilmiy ahamiyati, buyuk, faylasuflar, olimlar va shaxslarning hayoti, qarashlari, ilmiy yo'nalishlari, g'oyalari o'rganiladi.

Psixologiya tarixi fanini o'rganishda ruhiy haqiqat emas, balki har bir o'rganish davridagi tasavvur to'g'ri edi.

Ilm-fanni rivojlantirish jarayonida bu tasavvurlar juda uzoq vaqtdan beri mavjud bo'lib, ular 319 yo'nalishga bo'lingan. Birinchisi, bu fan, ikkinchisi-ong haqidagi fan, uchinchisi-faoliyat haqidagi fan psixologiya haqidagi ta'limotlarning haqiqiylik darajasini belgilaydigan mezon-bu ba'zan umuman tan olinmagan ilmiy qarashlar o'rtasidagi farq. Psixologiya fanining rivojlanishida muhim bo'lgan yutuq va kamchiliklar yangi haqiqiy psixologiya qarashlarini keltirib chiqaradi va shu davrga muvofiq tahlil qilindi.

Psixologiya tarixini o'rganishda empirik ma'lumotlar katta ahamiyatga ega. Barcha amaliy tarix fanlarini o'rganishda ishlatiladigan arxiv materiallari, intervyular, intervyular, biografik, avtobiografik uslublar keng qo'llaniladi. Har bir uslubning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinganda, har bir darslikning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinadi va baholash nuqtai nazaridan tarixiy jihatdan boydir.

Psixologiya tarixining vazifalari

Psixologiya fanining paydo bo'lishida bugungi kungacha barcha ilmiy qarashlar, bilimlar nazariy qarashlar, faylasuflar va psixologlarning asarlari asosiy manba hisoblanadi.

Psixologiya rivojlanishida-tibbiyot, ta'lim, tarbiya, yuridik amaliyot, amaliyot katta o'rin tutadi. Psixologiya fanining rivojlanishida o'zaro bog'liq bo'lgan boshqa fanlar katta ahamiyatga ega. Psixologiya tarixi, boshqa fanlar tarixi kabi va nufuzli bilimlar sohasidan iborat.

Psixologiya tarixi-bu ruhiy hayotning musofirlari haqidagi bilimlarni bosqichma-bosqich to'plash tarixi bo'lib, u birinchi navbatda insoniyat tomonidan hayvonlar va insoniyatga yordam beradi.

Bu insonning o'zini o'zi bilishini to'plash va chuqurlashtirishdir. Psixologiya tarixi bilan tanishar ekanmiz, odamlar hayotining barcha tarixiy bosqichlarida odamlar va hayvonlarning ruhiy hayotini o'rganish istagi, ular qanday nazariy va amaliy sharaflarni o'z zimmlariga olganliklari, ba'zi ma'lumotlar, ya'ni qanday yo'l bilan psixik hodisalar kashf etilishi, qaror qilinishi va aniqlanishi haqida bilib olamiz, ular qanday tushuntiriladi, ularning ba'zi qonunlari qanday tushuntiriladi, bunga qo'shimcha ravishda psixologiya tarixi tarixiy hayotning turli bosqichlarida psixologik bilimlar sohasi qanday kengayganligi haqida kam ma'lumot beradi, ilm-fan va madaniyatning umumiy taraqqiyoti va dastlab bir fikrli bo'lgan psixologiya qanday tarzda psixologiya fanlarining butun tizimi darajasiga ko'tarildi.

Psixologiya tarixida psixikani chuqurroq va aniqroq bilish imkoniyatini beradigan, psixologiya fanining rivojlanishiga hissa qo'shadigan foydali ilmiy tekshirish usullarini tadqiq qilish va yaratish katta o'rin tutadi. [1, 12]

Psixologiya hech qachon alohida fan bo'lmagan: u har doim boshqa bilim sohalariga nisbatan progressiv bo'lgan. Umumiy fanning rivojlanish tarixida u aloqalarni kengaytirdi va chuqurlashtirdi. Boshqa fanlarning yutuqlari psixologiyaning rivojlanishiga qanday ta'sir qilganini, bilim sohalarini rivojlantirishda psixologiyaning roli qanchalik bo'lganligini, psixologiyaning ilmiy yutuqlari amalda qanday amalga oshirilganligini kuzatish juda qiziq.

Psixologiyaning butun tarixi davomida (shuningdek, falsafa tarixi) idializm va materializm o'rtasida kurash bo'lgan. Ushbu kurash psixologiyaning mohiyatini boshqacha tushunishda, shuningdek psixologiya predmetini tushunishda ifodalanadi. Shuning uchun psixologiya fani tizimi o'z-o'zidan ham, usullari, mohiyati va vazifalari bo'yicha ham turlicha talqin qilingan.

MATERIALLAR VA USULLAR

Albatta, psixologiya tarixida turli qarashlar va yo'nalishlar mavjud bo'lishiga qaramay, bu fanning predmeti, ya'ni hayvonlar va odamlarga xos bo'lgan psixika ruhiy hayotning birligida qoladi. Tarixiy jihatdan psixologiyani o'rganish mavzusi emas, balki ushbu mavzuni sozlash, ruhiy hayotning mohiyatini tushunish o'zgargan.

Psixologiya fanini tushunishda sezilarli o'zgarishlar, psixologik tekshirishning yangi usullarini yaratish va ularni keng tatbiq etish, ilmiy falsafiy fikrning umumiy yo'nalishi psixologiya fanining tarixiy rivojlanish xususiyatlarini belgilab berdi.

Er yuzidagi hayot davomida ruh tanaga hukm qilinadi, u zindondagi narsa kabi doimo intilib, ideallar olamiga chiqishga harakat qiladi. O'z ongini ko'tarish orqali bu dunyoni eslash inson uchun haqiqat, Platonning fikriga ko'ra, to'satdan haqiqiy bilim manbai-ideallar dunyosi ekanligini anglatadi. Bizning atrofimizdagi dunyoni idrok etishimiz va idrok etishimiz, aksincha, o'zgaruvchan beqaror hodisalar haqida bilim beradi.

Biroq, ruhning (ruhning) ideal namoyon bo'lishi ko'pchilik odamlarda bloklanishi va moddiy tanaga bo'ysunishi mumkin. Natijada, ruh ideallar dunyosini unutgandek, materiya uchun farqga aylanishi mumkin.

Shuning uchun, yerdagi hayot sharoitida, inson ruhi materiyadan qanchalik farq qilishiga qarab, go'yoki 3 qismga bo'linadi. Har bir insonda ularning har biri har xil darajada namoyon bo'ladi. [2, 18]

Ruhning qaysi qismi ustun bo'lishiga qarab, insonning turli xil individual xususiyatlarining hayot yo'nalishi, xarakteri, moyilligi va qobiliyatlari paydo bo'ladi.

Qadimgi yunon materialistlari, shuningdek idealistik Sokrat va Plateyalar o'zlarining psixologik qarashlarini yozilgan va tizimli ravishda bayon qilingan mukammal asar sifatida qoldirmadilar.

Ularning qarashlari asosan muhokama shaklida saqlanib qolgan. Platonning psixologik fikrlari esa turli falsafiy asarlarda-dialogistlarda saqlanib qolgan.

Aristotel (384-322y) ruh va ma'naviy faoliyat haqida tizimli ta'limotni yaratgan birinchi yunon falsafalari edi. Aristotel Aflotunning shogirdi edi va uning ta'limotini tanqid qilgan ta'rifiga ko'ra, Aristotel o'zining falsafiy ta'limotida idealizm va materializm o'rtasida ikkilanib turdi.

Aristotel ruh tana bilan uzviy bog'liq deb hisoblaydi. Ammo uning fikricha, ruh hamma narsa moddiy, tanaviy emas.

Aristotel platonik ta'limotdan farqli o'laroq, ruhning (Ruhning) uch qismi, ruhlarning uch xil turi (jon), vegetativ, idrok etuvchi va aqlli turlari haqida ta'limot yaratdi. Vegetativ ruhning faoliyati ovqatlanish va ko'payishda namoyon bo'ladi. Ushbu turdagi ruh o'simliklar, hayvonlar, odamlarda ham uchraydi. Hayvonlar odamlarda ham mavjud. Pertseptiv ruhning faoliyati sezgi va sezgilarda, xotira va tasavvurda kamtar bo'ladi pertseptiv ruhning faoliyati sezgi va sezgilarda, xotirada va tasavvurda kamtar bo'ladi. Ushbu turdagi ruh hayvonlarda odamlarda ham mavjud. Aqlli ruhning faoliyati fikr, bilim va ixtiyoriy harakatlarda yuzaga chiqadi.[3, 24]

Aqlli ruh odamlarga xosdir. Ruh va uning aqliy shaxsning faoliyati haqidagi xuddi shu fikr Aristotel psixologiyasida asosiy o'rinni egallaydi. Uning fikricha, bu psixikaning mohiyati yashirin, ilmiy jihatdan noma'lum halokatli kuchdir. "Ruh haqida aniq tushuncha berish uchun,-deydi Aristotel, - har jihatdan haddan tashqari kiyinish uchun ruh tana emas, balki unga xos bo'lgan narsadir. Bu mavhum tushuncha". Aristotel aqlli ruh ilohiy tarzda paydo bo'lgan deb hisoblagan: u tanadan tashqarida ham yashashi mumkin. Tana o'lgandan so'ng,"aqlli ruh ilohiy Ruh bilan birlashadi". [4,19]

Aristotel ruh va tana o'rtasidagi munosabatlar masalasiga katta e'tibor bergan. "Ruh o'z tabiatiga ko'ra ustun asos, tana esa bo'ysunuvchi narsa ekanligini aytadi."Shakl materiyaga nisbatan bo'lgani kabi, ruh ham tanaga nisbatan. U hayotga ma'no va yo'nalish beradi. Ruh ta'sirlanadi va harakatlanadi, tana esa ta'sirlanadi va harakatlanadi. U ruhning birligi haqidagi umumiy tezisni quyidagi so'zlar bilan ifodalagan: "ruh tirik tananing sababi va manbai."

NATIJALAR VA MUNOZARALAR

Aristotel ruhning mohiyati va uning tana bilan aloqasi haqidagi bu o'ziga xos fikrlar bilan birga berdi-birinchi bo'lib yozish va tasniflash, o'z-o'zidan kuzatilishi mumkin bo'lgan ruhiy hodisalarni tasvirlash. Uning psixologiyasida zamonaviy psixologiya asosidagi tushunchalarning aksariyatini uchratish mumkin: tashqi beshta sezgi va hislar, ixtiyoriy va beixtiyor jarayonlar, xayoliy uyushmalar, fikrlash, tushunchalar va xulosalar va hukmlar haqida ta'limot yaratdi.

Aristotel inson sezgilari tashqi moddiy qo'zg'atuvchilarning ta'siri tufayli shakllanadi degan fikrni talab qildi. Tafakkur doktrinasida u Aflotunning umumiy va mavhum tushuncha-ideal boshqa dunyodan kelgan degan ta'limotini inkor etdi.

Aristotel uning tushunchalarida ifodalangan umumiylik birlikdan tashqarida yoki birlik avvalgidek emas, balki balki birlikda ekanligi haqidagi ta'limotni ilgari surdi.

Qadimgi yunon Filistlari birinchi bo'lib mantiqiy fikrlash shakllarining mukammal tizimini ishlab chiqdilar.

Shunisi e'tiborga loyiqki, Aristotel ruhiy xostlarni tasavvur qilish va tahlil qilish paytida tanadagi aqliy va jismoniy (fiziologik) xostlar o'rtasida ovqatlanishni izlagan. Muammolarni hal qilishda uning psixologiyasining materialistik tendentsiyalari shunday paydo bo'ladi.

Psixologiyaning ob'ektiv metodlariga, shuningdek, psixologik tashxislash, aniq shaxs, odamlar guruhi, u yoki bu psixik vazifaning holatlari, xususiyatlarini baholash yoki aniqlash maqsadida qo'llaniladigan test sinovlari ham kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Moss P., Petrie P. (2002), *From Children's Services to Children's Spaces: public provision, children and childhood*. London: Routledge Falmer.
2. N.M. Aksarina. *Go'dak bolalar tarbiyasi*. – Toshkent. Meditsina. – 1983.
3. M. Rahmonova. *Psixologiya kursida ko'rsatmalilik*. – T.: «O'qituvchi». – 1981.
4. Джон О'Киффи. *Семидневный курс тренировки ума*. – Москва. Золотой телёнок. – 1997.